

Divo Bašić*

ISSN 0469-6255

(151-155)

ZLATNI DŽEPNI SAT - NAGRADA KAP. NIKU RADOŠU ZA HRABROST ISKAZANU 1926. GODINE

**GOLDEN POCKET WATCH FOR BRAVERY AWARDED TO NIKO RADOŠ,
MASTER MARINER IN 1926.**

UDK 047.53:629.128

Kako kaže Jacques Attali: "Čovjekovo vrijeme je sam njegov život... Svaki život je istodobno uređaj za mjerenje vremena i oblik njegove dvojnosti: protjecanje i obnavljanje, bujica i vrtlog... Da bi društvena skupina u cijelosti mogla preživjeti, valja imenovati vrijeme i dati smisao različitim datumima."¹

To se odnosi i na kapetna Nika Radoša koji je sa svojom posadom pomogao pomorcima da prežive katastrofu svoga broda. Nikola Josipov Radoš (11. 01. 1881. - 27. 10. 1927.) je podrijetlom iz obitelji koja se spominje na Pelješcu (Košarni Do).² Završio je 1896. g. nautičku školu u Dubrovniku. Na lošinjskom jedrenjaku *Sava* (kap. Martinolić) započinje plovidbu.³ Ovlaštenje poručnika je dobio 1899. g., a 1900. g. je III. časnik parobroda *Proteo* (kap. Buntjelić), parobrodarskog društva *Toma Kosović & Co.* u Trstu.⁴ Na brodovima *Nereo*, *Bitinia*,

Ellenia i *Franconia* je drugi časnik. Zapovjednik je parobroda *Carlo* (1909.-1912.), *Bitinia* (1912.-1913.) i *Gerania* (1913.-1914.) parobrodarskog društva *Tripković & Co.* u Trstu, a na brodu *Franconia* proveo je 3 godine do njegove prodaje u Philadelphiji 1917. g. Nešto kasnije je zapovjednik parobroda *Bellaura* 1920. g. i *Filippo Artelli* 1921. g., te *Iskra* (1921.-1922.), a od 1924. do 1927. g. u istoj funkciji je na parobrodima *Dan* i *Izabran*.⁵

Prolaskom kroz Gulf Stream (engl. istoznačnica golfske struje), posada parobroda *Izabran* i njegov kapetan Niko Radoš, spasili su 7 pomoraca američkog schoonera (škunera) "Albert W. Robinson"⁶ potonulog u silovitoj oluji. Prema

⁴S. Vekarić - N. Vekarić, Tri stoljeća pelješkog brodarstva (1600.-1900.), Pelješki zbornik 4, Zagreb, 1987., str. 263. Tu se navode za ranije razdoblje i ostali članovi te inače pomorske obitelji.

⁵Ibid., str. 263, bilj. 297; S. Vekarić, op. cit. (3), str. 611; Z. Vešligaj, Kako je posada kapetana Nika Radoša spasila američke pomorce, *Karaka*, god. I, br. 1, Zagreb 1983, str. 17-18, gdje se donosi i 5 fotografija: dvije prikazuju spasitelje i spašene, jedna kap. Nika Radoša u salonu parobroda "Izabran", zatim prikaz hrpe isječaka iz različitih novina o tom podvigu, te fotografija psa, mačke i pripitomljenog čaglja na palubi parobroda "Izabran". Kap. Niko je, naime, bio veliki ljubitelj životinja. Na ovaj članak me je upozorila gđa. Zulejka Vešligaj iz Zagreba, kći kap. Nika Radoša, na čemu sam joj iskreno zahvalan.

⁶Zanimljivo je da se u člancima: Još jedan junački čin naših mornara, *Hrvatski glasnik*, god. XVIII, br. 38, (Chicago III., 23. rujna 1926.), Pittsburgh 1926., str. 3, i *Pomorskoj enciklopediji* 6, Pe-Rh, II izd., Zagreb, 1983., str. 611, spominje naziv škunera kao "Frederic(k) W. Robinson" (kap. E. D. Brown) i potonuće 250 NM od rta Hatterasa (Sjeverna Carolina, SAD), dok je u svim ostalim člancima ovdje konzultiranim zabilježen kao "Albert W. Robinson". U posveti na samom satu zabilježen je naziv "Albert W. Robinson". Na fotografiji u Pomorskom muzeju u Dubrovniku koja prikazuje škuner pod tim imenom spominje se potonuće u sjevernom Atlantiku na 37°37' N i 69°43' W. Pod prilogom i značenjem "schooner", nastalim kao nastavak nizozemskog brodograđevnog dizajna u 17. st., navodi se da je prvi autentični škuner razvio 1713. g. u kolonijama Britanske Sjeverne Amerike, vjerojatno u Gloucesteru, Massachusetts, brodograditelj Andrew Robinson. (The New Encyclopaedia Britannica, Vol. 10, XV. izdanje, Chicago-London 1995, str. 535.). Pored ostalih predizmenjaka, tu se još navode Frederick John Robinson Ripon

¹J. Attali, *Povijest vremena*, Zagreb 1992., str. 10, 15-16.

²N. Z. Bjelovučić, *Povijest poluotoka Rata (Pelješca)*, Split 1921, str. 193, 196 spominje obitelji Radoš (Košarni Do) i pod naseljenim obiteljima u XX. st. u općini Janjina. Po istraživanjima N. Vekarića obitelj Radoš je povezana s obiteljima Kresaljić (jedna grana te obitelji izumire zbog rođenja ženskog djeteta 1875. g.), Račun (u XIX. st. prevladavajuće prezime Radoš potječe iz XVIII. st. nastalo kao imensko prezime od Radovana, oca Damjana Računa), Radojević (iz obitelji Gabela 1871. g. spomen domazeta kuće Andričević-Radoš) i Radošević (spomen Antuna Radoša 1783. g.). Vidi: N. Vekarić, Pelješki rodovi, Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, Knj. 5, Sv. 1 (A-K), Zavod za povijesne znanosti HAZU, Dubrovnik 1995., str. 32, 221, 360; Ibid., Knj. 5, Sv. 2 (L-Ž), Dubrovnik 1996., str. 192, 202-203.

³S. Vekarić, Radoš Nikola Josipov, *Pomorska enciklopedija* 6, Pe-Rh, II izd., Zagreb 1983, str. 611. Pretpostavljam da se taj brod zvao "Sava" kako ga spominje i Z. Vešligaj, a ne "Sana" kako tu piše. Vidi: R. F. Barbalic, *Hrvatska imena lošinjskih jedrenjaka*, Anali Jadranskog instituta JAZU, sv. II, Zagreb, 1958., str. 374.

* Divo Bašić, prof.

Pomorski muzej, Dubrovnik

kazivanju zapovjednika škunera kap. E. D. Browna, plovili su iz Norfolka za New York nakrcani teretom drva (white pine), a u petak poslije podne 3. rujna 1926. g. zahvaćeni vihorom ostali su bez gornjeg dijela jarbola, "baštuna" i krmenog jedra. Zbog pada jarbola u oštećeni je brod prodiralo more (visine 7 noga u skladištu). Nakon otkazivanja pumpe, izbila je vatra u gazolinskom stroju. Poslan je S.O.S., ali razarač SAD-a koji se odazvao idućeg jutra nije ni pokušavao spašavati zbog loših vremenskih prilika. Poslije podne je došao tanker *Pawnee*⁷ koji također nije mogao pružiti pomoć. Bilo je dvojbeno hoće li preživjeti noć.⁸ Sljedećeg dana, 5. rujna 1926. g. daleko na obzoru je primijećen brod, a nešto kasnije (oko 14 sati popodne) utvrdilo se da opasno i besciljno pluta s prelomljenim dvama prvim jarbolima, te posadom koja je dizala ruke u zrak.⁹ Američki obalni kuter "Marcoutin" je javljao radiovezom o potrebi pružanja pomoći nemoćnoj posadi škunera. Kap. Radoš uspostavlja vezu s unesrećenim jedrenjakom i hitro pristupa jer je more koje silovito prodire doseglo razinu od 9 noga u skladištu, sisaljka je pokvarena, a posada ne može napustiti brod zbog neupotrebljivosti čamca. Američki razarač "Cummin(g)s"¹⁰ je brzojavno obavijestio da ga se pričekava jer će pristići na mjesto nezgode u 18,30 h odnosno 19 sati.¹¹ Međutim, zbog skore noći i pobješnjelog mora te jakog vjetrova, zapovjednik Radoš odlučuje se za spuštanje desnog čamca u more. Članovi posade "Izabranog" (baš bijaše takav, on i njegova posada): I. časnik kap.

Antun Bianchi, III. časnik poručnik Mario Petrić, kadet Ilija Perušina i kormilar Gracija Vujović smjestili su se u taj krhki čamac nošen podivljanim morem.¹² Ukrcavanje unesrećenih su spriječavali vrtlozi, iako se čamac približio nastradalom brodu na udaljenost od oko 20 m. Tako su članovi posade škunera morali skakati u more, a nakon dobacivanja konopa, svi su uspješno dovučeni i smješteni u čamac sa sada ukupno 11 ljudi. Međutim, i tu je prodiralo more.¹³ Jedini spasonosni izlaz značio je ukrcaj na brod "Izabran", a to je bio složeniji i još opasniji podvig zbog prelijevanja valova po palubi i ljuljanja broda. S broda je nakon znatnog napora uspješno bačeno (topom) nekoliko konopa, tako da su pomorci vezani opet skakali u more, posada ih je vukla punih sto metara. Među brodolomcima bio je čovjek od 69 i mladić od 15 godina.¹⁴ Vrlo česta je i pojava morskih pasa u tim krajevima.¹⁵ Nakon što je dovučeno svih 7 članova posade škunera, te Vujović i Perušina, ostali su u čamcu Bianchi i Petrić pokušavajući ga privezati konopom i vući zbog nemogućnosti dizanja na palubu. Zbog noći, spašavanje još dvojice spasitelja trajalo je 1 sat. Američki razarač je bio nazočan nastojanju časnika da spase čamac. Svi su bili bez većih ozljeda na sigurnom na brodu u 19,50 h uvečer, a s američkog razarača im je brzojavljeno: "Čestitam Vam i divim se Vašem sjajnom djelu".¹⁶ Spašavanje je trajalo od 14-22 h, kada je prispio američki razarač. Naknadno 10-dnevno plutanje škunera učinio je bezopasnim upravo taj razarač ispaljivanjem topovske salve na njega. Spašena posada američkog škunera ostala je na brodu *Izabran* 2 dana (tijekom nastavka putovanja prema ušću Delawarea), do iskrcavanja u Philadelphiji.¹⁷ Brzojavne čestitke poslala je i uprava Pomorske akademije u Dubrovniku. Neko od posade bili su njezini učenici.¹⁸ Skoro svi philadelphijski novinski listovi od 7. i 8. rujna 1926. g. donijeli su vijest i slike hrabre posade i kapetana tamo pridošlog parobroda "Izabran".¹⁹ Calvin Coolidge (predsjednik SAD-a od 1923.-1929.) za taj je čin darovao kap. Niku Radošu zlatni sat, I. časnik Antun Bianchi i III. časnik Mario Petrić dobili su po jedan veliki pomorski dvogled, a kormilar Gracija Vujović i kadet Ilija Perušina po jednu zlatnu medalju s posvetom. Američki veleposlanik Prince je 3. siječnja 1928. g. uz prigodni govor o "prijateljstvu nacija" na ondašnjem dvoru u Beogradu predao odlikovanja (zbog nenazočnosti posade *Izabranog*) pomoćniku ministra vanjskih poslova Pavloviću, a tu su bili i

(1782.-1859.), predsjednik vlade Velike Britanije (1827./28.), i George Frederick Samuel Robinson (1827.-1909.), britanski državnik i potkralj Indije, veliki meštar slobodnih zidara u Engleskoj (1870.-1874.). (Ibid., str. 86.), te John Robinson (1575.-1625.), engleski puritanski ministar koji je sudjelovao u putovanju "Mayflowera" u sj. Ameriku 1620. g. (Ibid., str. 114-115.).

⁷Još jedan..., op. cit. (6), str. 3. Ovaj tanker se nigdje drugdje ne spominje. Engl. "Pawnee" znači zalogoprimatelja, a to je naziv i za sjevernoameričke nizinske Indijance caddoarskog jezika koji su živjeli na rijeci Platte (Nebraska) od prije 16. st. pa do kasnog 19. st. (R. Filipović, Englesko-hrvatski rječnik, Zagreb, 1955., str. 705; The New Encyclopaedia Britannica, Vol. 9, XV. izdanje, Chicago-London 1995., str. 217.).

⁸Još jedan..., op. cit. (6), str. 3.

⁹Junačko djelo naših pomoraca, Dubrovački list, god. III, br. 37, (9. listopada. 1926.), Dubrovnik, 1926., str. 2.

¹⁰Ibid.; Čini mi se da je ovaj naziv spomenut kao "Cummins" u: Još jedan..., op. cit. (6), str. 3, i kao "Cummings" u: Još jedno junačko djelo naših pomoraca na Oceanu, Jadranska straža, god. IV, br. 11, Split 1926, str. 259, ispravniji nego "Cunnings" spomenut u: Junačko djelo..., op. cit. (9), str. 2. Engl. "cunning" je "lukavost, prepredenost, vještina, sposobnost, umijeće" ili "razborit; US u običnom govoru: privlačiv, dražestan". "Cum(m)in" je biljka kumin iz porodice štitarki koja se koristi u ljekarstvu i kao začim. (R. Filipović, Englesko-hrvatski rječnik, Zagreb 1955, str. 226; Webster's Third New International Dictionary, Vol. I, A-G, Chicago-London 1993, str. 554; Enciklopedija Leksikografskog zavoda, 4, Zagreb 1959, str. 470.). Albert Baird Cummins (1850-1926) je bio američki pravnik, državni guverner i senator, a George David Cummins (1822-1876) prvi biskup Reformirane episkopalne crkve. (The New Encyclopaedia Britannica, Vol. 3, XV. izdanje, Chicago-London, 1995., str. 790.). Naravno da srpski "pravopisni" naziv "Kanings" ne dolazi u obzir, ali i kod navođenja časopisa i publikacija moramo koristiti kovanice kojima je taj "pravopis" široko zaokruživao nepripadajuća im područja ili zanimanja.

¹¹Ibid., str. 259. gdje se javlja o 6,30 h poslije podne, a u članku: Junačko djelo..., op. cit. (9), str. 2, gdje se spominje 7 sati.

¹²Ibid., str. 259.

¹³Ibid.

¹⁴Junačko djelo..., op. cit. (9), str. 2.

¹⁵Junačko djelo naših pomoraca na Oceanu, Jugoslavenski pomorac, god. VI, br. 16, (1. studenoga 1926.), Zagreb, 1926., str. 8.

¹⁶Još jedno..., op. cit. (10), str. 259.

¹⁷Tako navodi u: I. Zloković, Junačko djelo naših pomoraca na Oceanu 1926., Pomorstvo, god. XIII, br. 1-2, Rijeka, 1958., str. 44, tada noštro mo Gracija Vujović, a spominje i dolazak engleskog i njemačkog parobroda koji su odustali od spašavanja. Tu se navodi naziv američkog razarača kao *Gonnigs*(?).

¹⁸Junačko djelo..., op. cit. (9), str. 2.

¹⁹Još jedan..., op. cit. (6), str. 3.

ministar vojske Hadžić i ministar mornarice Prica.²⁰ Međutim, sama predaja odlikovanja zaslužnoj posadi odnosno rodbini bila je organizirana u Dubrovniku 9. travnja 1928. g., posredništvom ondašnjeg ministarstva prometa. Parobrod *Izabran* je doplovio u luku pod zapovjedništvom kap. Uccellinija. Uz uobičajenu nazočnost vojnih i civilnih vlasti, tu se našao i predsjednik Oblasnog odbora Jadranske straže prof. Lovričević. Lučki upravitelj Sbutega je uručio odličja osobno, a ono posthumno udovici gđi. Mariji Radoš (jer je N. Radoš umro 1927. g.) koja je došla sa svojom djecom. Kasnije je položen vijenac na grob pok. Nika Radoša na gradskom groblju.²¹ Spomenimo da postoji prikaz parobroda *Izabran* (izgrađenog u Sunderlandu 1910. g., 7716 t, zapovjednik kap. F. Vodnica, rekvirirali su ga Talijani u I. svjetskom ratu, potopljen je u funkciji ratnog transporta²²), a ovjekovječio ga je uljem na platnu slikar E. Adam 1911. g.²³ Međutim, sporazumom Trumbić-Bertolini potopljeni brodovi *Izabran*, *Izgled* i *Marija Račić*, ispunjenjem obveze Italije zamijenjeni su brodovima *Karpate*, *Augusta Föhercegnö* i *Atlantica* približno "slične" tonaže i starosti, kojima su dana imena potopljenih, pa se ponovno na moru pojavilo ime *Izabran* (vjerojatno 3892 t, 24 člana posade)²⁴, ali sada na drugom brodu.

Džepni sat ili ura ima svoj razvoj usklađen i prožet razvitkom ostalih vrsta mjeračkih instrumenata i ljudskih potreba. Sat koji oglašava sate i "koji se svugdje može nositi" izradio je 1480. g. Jean de Paris, urar Luja XI., a nakon izuma prvog džepnog sata znanog kao "nürnbergsko jaje" oko 1500. g., prvi obrtnik koji je proizvodio džepne satove bio je nürnbergski obrtnik Henlein 1512. g.²⁵ Džepni satovi su uobičajeni u XVI. st., oblik im se ustaljuje uz pojavu kazaljke za minute u XVII. st., a uvelike proširena muška moda nošenja prsluka istodobna je izumu spiralne opruge 1675. g.²⁶ Neke američke tvrtke su masovno proizvodile noseće satove odnosno satove koji se mogu (pre)nositi, obično i relativno jednostavnog dizajna, ponekad oponašajući one proizvedene u Francuskoj i dr. Tako su ih proizvodile u velikom broju Waterbury Clock Company, pa Ansonia Clock Company, Chauncey Jerome, Seth Thomas, the Boston Clock Company,

Vermont Clock Company.²⁷ Prvi pokušaji manufakturne proizvodnje satova obilježavaju XVIII. st.,²⁸ a kasnije postaju uobičajeni.

Znali su američki predsjednici poklanjati zlatne satove kao nagrade za hrabra djela. Tako je kap. Jozo Šunj, ondašnji zapovjednik klipera "Nikola Despot", dobio 1861. g. zlatni sat za spašavanje posade američkog barka "Homer".²⁹ Zanimljivo je da je postojala i potvrda proizvođača ovog 18-karatnog zlatnog sata (u ovom slučaju Jules Jürgensen), promjera 5,5 cm, koji je naznačio da je proizvođač satova i kronometara, te patent istog br. 8932, osnovanog u Copenhagenu 29. ožujka 1860. g.³⁰ Čak i brodski satovi, od kojih su vrlo rijetki koji udaraju sate, a proizvodili su se u Engleskoj od oko 1860. g. do Drugog svjetskog rata, nisu svi imali serijske brojeve za razliku od kronometara.³¹ Američki je predsjednik Abraham Lincoln još darovao zlatni sat engleskom kap. Williamu Rodgersu za spašavanje posade američkog jedrenjaka "Escort" 9. srpnja 1863. g., te Reverendu Kekalui za spašavanje skupine američkih građana koje su napali ljudožderi.³² Zlatni sat kap. N. Radoša je fino izrađen 14-karatni zlatni sat, kako je to naznačeno oznakom "14K" na valovitoj sponi za pričvršćivanje na odjeću i na samoj unutrašnjoj strani poklopca s "14K 585/1000 FINE", i nazivom "ROY" iznad toga. Kutijica za čuvanje (etui) ima sa unutrašnje strane poklopca natpis "EDWARDS & ZANNER Co. JEWELERS, WASHINGTON, D. C." i iznad zaštitni znak tvrtke: grifon koji pod kandžom drži blješteći i brušeni dragulj. Promjer sata je 5,3 cm. Lanac dužine 32 cm završava privjeskom malog zglobnog (patentnog) sidra (nalik tipu "Powell"³³).

²⁷D. Roberts, *Collecting Clocks, A Collector's Guide to Clocks*, London, 1997., str. 117.

²⁸J. Attali, op. cit. (1), str. 196.

²⁹O Jozu Šunju, vidi: S. Vekarić, *Uspomene kapetana Joza Šunja*, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku, sv. 1, Dubrovnik, 1952., str. 477-486, gdje se na str. 483-485 spominje i opisuje zlatni sat; Idem, *Spasavanje posade američkog broda "Homer"*, Jugoslavenski mornar, god. VIII, br. 3, Split, 1952., str. 72. Zatim: S. Vekarić, *Uspomene kapetana Joza Šunja*, Naše more, god. II, br. 4, Dubrovnik, 1955., str. 258-261; god. II, br. 5, (1955), str. 315-316; god. III, br. 2, (1956), str. 152-153; god. III, br. 3, (1956), str. 234-236; god. III, br. 4, (1956), str. 306; god. III, br. 5-6, (1956), str. 375-376; god. IV, br. 1, (1957), str. 56-58; god. IV, br. 2, (1957), str. 131-132; god. IV, br. 3, (1957), str. 215-216; god. IV, br. 4, (1957), str. 291-292; god. V, br. 1, (1958), str. 67-68; god. V, br. 3, (1958), str. 208-209; god. V, br. 6, (1958), str. 352-353; god. VI, br. 6, (1959), str. 309-311. U posljednja dva priloga spominje se nabavka i preuzimanje klipera "Nikola Despot", 348 t. Također u: S. Vekarić, *Naši jedrenjaci*, Pomorska biblioteka 1, Split, 1997., str. 206, 250-251, u kojem između str. 374/375 na ilustraciji koja prikazuje taj sat previdom piše da je vlasništvo obitelji Šunj-Vekarić, a zapravo je kupnjom 1961. g. od gosp. Marka Vekarića u vlasništvu Pomorskog muzeja u Dubrovniku. Tu je uključen znameniti rad istog autora: Pelješki jedrenjaci, Split 1960.

³⁰Idem, *Uspomene...*, Anali..., sv. 1, Dubrovnik, 1952., str. 485.

³¹J. Mighell, *Miller's Antiques Checklist: Clocks*, London, 1998., str. 149.

³²M. Župa, *Zlatni sat - dar Abrahama Lincolna*, Dubrovački vjesnik, god. XLVI, br. 2333, (subota 14. listopada 1995.), Dubrovnik, 1995., str. 14. Prvi je u posjedu unuka, Richarda Rodgersa u San Anselmu (California), a drugi u Hawaiian Mission Museum-u, Honolulu (Hawaii).

³³I. Buljan, *Sidra i lanci*, Pomorska enciklopedija 7, Ri-Šnj, II. izd., Zagreb, 1985., str. 265, sl. 7.

²⁰Odlikovani mornari parobroda *Izabran*, Jugoslavenski pomorac, god. VIII, br. 1, (1. siječnja 1928.), Zagreb, 1928., str. 6/7.

²¹Predaja odličja posadi "Izabranog", Jadranska straža, god. VI, br. 6, Split, 1928., str. 185.

²²R. Roter, Ivo Račić - pomorac i dobrotvor, Zbornik Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik, 1952., str. 114.

²³Nalazi se u Pomorskom muzeju u Dubrovniku.

²⁴Dubrava, god. III, br. 27, Uskrs, Dubrovnik 1935, str. 13, nepotpisani članak naziva "Jugoslavenski Lloyd A. D.", gdje se spominje najveća tonaža broda "Izabran" od svih 10 brodova "Slobodne plovidbe Ivo Račić" koja je 1922. g. promijenila ime u "Atlantska plovidba Ivo Račić A. D." Nadalje: I. Šišević, *Sporazum Trumbić-Bertolini u sklopu rješavanja Jadranskog pitanja*, Pomorski zbornik 3, Zadar 1965., str. 938; I. Perić, *Dubrovačko pomorstvo u 19. i 20. stoljeću*, Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, knjiga 20, JAZU, Zagreb, 1984., str. 195, 224, gdje se spominje manja tonaža za ranije razdoblje, a na str. 264 kao godina gradnje 1912. g., 4361 Brt, 2675 Nrt, te nosivost 7716 t.

²⁵J. Attali, op. cit. (1), str. 135, 193.

²⁶Ibid., str. 194.

Na dužini od 4 cm od tog sidra-privjeska, na lancu je smješten umetak dužine 2,5 cm nešto tanjeg lanca koji završava valovitim sponom za prikopčavanje na odjeću, kojoj je jedan kraj zaoštren, a drugi loptast. Na vanjskoj strani poklopca nalazi se udgiran grb SAD-a sa orlom koji nosi vrpću indikativnog natpisa "E PLURIBUS UNUM", a iznad kazaljki sata nalazi se naziv "ILLINOIS". Unutar drugog poklopca, ispod kojeg je posveta, nalazi se ista oznaka čistoće i finoće zlata, i niže broj 047300. Posveta glasi:

FROM THE
PRESIDENT OF THE UNITED STATES
to NIKOLA RADOSH.
MASTER OF THE
YUGOSLAV STEAMSHIP IZABRAN.
IN RECOGNITION OF HIS HUMANE
SERVICES IN EFFECTING THE
RESCUE AT SEA ON SEPTEMBER 5. 1926.
OF THE CREW OF THE
AMERICAN SCHOONER
ALBERT W. ROBINSON

Nažalost, kap. Niko Radoš iskrcao se s parobroda *Izabran* 17. rujna 1927. g. zbog bolesti, a umro je 27. listopada 1927. g. nakon ukrcanja na parobrod *Kumanovo* u gruškoj luci odakle je trebao ići u lječilište.³⁴ Zlatni sat je primila, kako je već spomenuto, supruga Mare sa sinom Borivojem i kćerima Bosiljkom i Zulejkom, pa se on brižno čuvao u toj obitelji.³⁵

Djela ljudske požrtvovnosti i smjeli podvizi kojima se vlastiti život stavlja na kušnju u spašavanju drugih života, te sretni ishodi (ne zaboravimo da takvim ne moraju biti), rezultiraju ponekad nagrađivanjem onoga koji više nije među nama. Coolidge je jedanput rekao: "*Nikoga još nikada nisu slavili zbog nečega što je dobio. Slava je bila nagrada za ono što je dao.*" Kad i ne bi nužno vrijedila ona izreka "*ako spasiš jedan život, spasio si cijeli svijet*", taj svijet je uvijek ponosan što je postojao takav čovjek kao što je to bio kap. Niko Radoš.

Napomena

Članak u Hrvatskom glasniku bilo je teško pronaći pa se, usprkos neuspješnoj potrazi, zbog uloženog truda moram posebno zahvaliti dr. sci. Davoru Ljubimiru iz Znanstvene knjižnice u Dubrovniku (i djelatnicima iste u pronalazačenju revije "Karak"), te mr. sci. Robertu Lejaku iz Državnog arhiva u Zadru, a posebno kolegici Sonji Martinović iz Informacijsko-referalnog centra NSB u Zagrebu za iznalaženje traženih materijala. Prof. Franu Čizmiću iz Matice hrvatske u Dubrovniku koji mi nesebično pomaže u takvim situacijama komunikacije "na daljinu". Zahvaljujem i mr. sci. Vedrani Gjukić-Bender što mi je dala na uvid neke knjige o satovima koje smo zajedno prelistali, te mr. sci. Anici Kisić na posuđenoj knjizi koja mi je bila nužna u kompletiranju ovog rada.

Literatura

References

- [1] Attali, Jacques: Povijest vremena, Zagreb 1992.
- [2] Barbalić, Radojica F.: Hrvatska imena lošinskih jedrenjaka, Anali Jadranskog instituta JAZU, sv. II, Zagreb, 1958.
- [3] Bjelovučić, Nikola Zvonimir: Povijest poluotoka Rata (Pelješca), Split, 1921.
- [4] Buljan, Ivo: Sidra i lanci, Pomorska enciklopedija 7, Ri-Šnj, II. izd., Zagreb, 1985.
- [5] Dragičević, Ana: Zlatni sat, odličje američkog predsjednika, darovala muzeju, Slobodna Dalmacija, god. LVII, br. 17492, (subota 25. rujna 1999.), Split 1999.
- [6] Dubrava, god. III, br. 27, Uskrs, Dubrovnik, 1935.
- [7] Enciklopedija Leksikografskog zavoda, 4, Zagreb, 1959.
- [8] Filipović, Rudolf: Englesko-hrvatski rječnik, Zagreb 1955.
- [9] Još jedan junački čin naših mornara, Hrvatski glasnik, god. XVIII, br. 38, (Chicago III., 23. rujna 1926.), Pittsburgh, 1926.
- [10] Još jedno junačko djelo naših pomoraca na Oceanu, Jadranska straža, god. IV, br. 11, Split, 1926.
- [11] Junačko djelo naših pomoraca, Dubrovački list, god. III, br. 37, (9. listopada 1926.), Dubrovnik, 1926.
- [12] Junačko djelo naših pomoraca na Oceanu, Jugoslavenski pomorac, god. VI, br. 16, (1. studenoga 1926.), Zagreb, 1926.
- [13] Mighell, John: Miller's Antiques Checklist: Clocks, London, 1998.
- [14] Odlikovani mornari parobroda "Izabran", Jugoslavenski pomorac, god. VIII, br. 1, (1. siječnja 1928.), Zagreb, 1928.
- [15] Perić, Ivo: Dubrovačko pomorstvo u 19. i 20. stoljeću, Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, knjiga 20, JAZU, Zagreb 1984.
- [16] Pomorskom muzeju vrijedan dar, Zlatni sat hrabrog srca, Dubrovački vjesnik, god. L, br. 2540, (subota 2. listopada 1999.), Dubrovnik, 1999.
- [17] Predaja odličja posadi *Izabranog*, Jadranska straža, god. VI, br. 6, Split, 1928.
- [18] Roberts Derek, Collecting Clocks, A Collector's Guide to Clocks, London 1997.
- [19] Roter, Rudimir: Ivo Račić - pomorac i dobrotvor, Zbornik Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik, 1952.
- [20] Šišević, Ivo: Sporazum Trumbić-Bertolini u sklopu rješavanja Jadranskog pitanja, Pomorski zbornik 3, Zadar, 1965.
- [21] The New Encyclopaedia Britannica, Vol. 3, 9, 10, XV. izdanje, Chicago-London, 1995.
- [22] Vekarić, Nenad: Pelješki rodovi, Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, Knjiga 5, Svezak 1 (A-K), Zavod za povijesne znanosti HAZU, Dubrovnik, 1995.
- [23] Vekarić, Nenad: Pelješki rodovi, Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, Knjiga 5, Svezak 2 (L-Ž), Zavod za povijesne znanosti HAZU, Dubrovnik, 1996.

³⁴Z. Vešligaj, op. cit. (5), str. 18.

³⁵Gosp. Borivoj Radoš (1911-1998), profesor u Makarskoj, sin kap. Nika Radoša, oporučno je ostavio ovaj sat Pomorskom muzeju u Dubrovniku. Prigodnom primopredajom u Makarskoj 24. rujna 1999. g. gđa. Lenka Radoš, udovica pok. Bora, uz nazočnost nećaka ostavitelja gosp. Antuna Staničića-Tončeka (pok. Dinka) iz Baške Vode, predala je zlatni sat autoru ovog članka, na čemu joj najsrdačnije zahvaljuju djelatnici Pomorskog muzeja u Dubrovniku. To je zabilježila slikom i riječju novinarka Slobodne Dalmacije. (A. Dragičević, Zlatni sat, odličje američkog predsjednika, darovala muzeju, Slobodna Dalmacija, god. LVII, br. 17492, (subota 25. rujna 1999.), Split, 1999., str. 16.) Poslao sam Dubrovačkom vjesniku prilično skraćenu verziju ovog ovdje objavljenog priloga, a oni su skraćanjem skraćeno, što je stari zaštitni kod i boljka novinarstva, to objavili u nepotpisanom prilogu: Pomorskom muzeju vrijedan dar, Zlatni sat hrabrog srca, Dubrovački vjesnik, god. L, br. 2540, (subota 2. listopada 1999.), Dubrovnik, 1999., str. 32, iz kojeg možda nije razvidna zahvalnost za primijeno.

[24] Vekarić, Stjepan - Vekarić, Nenad: Tri stoljeća pelješkog brodarstva (1600.-1900.), Pelješki zbornik 4, Zagreb, 1987.

[25] Vekarić, Stjepan: Naši jedrenjaci, Pomorska biblioteka 1, Split, 1997.

[26] Vekarić, Stjepan, Radoš, Nikola Josipov: Pomorska enciklopedija 6, Pe-Rh, II. izd., Zagreb, 1983.

[27] Vekarić, Stjepan: Spasavanje posade američkog broda "Homer", Jugoslavenski mornar, god. VIII, br. 3, Split, 1952.

[28] Vekarić, Stjepan: Uspomene kapetana Joza Šunja, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku, sv. 1, Dubrovnik, 1952.

[29] Vekarić, Stjepan: Uspomene kapetana Joza Šunja, Naše more, god. V, br. 6, Dubrovnik, 1958; god. VI, br. 6, Dubrovnik 1959.

[30] Vešligaj, Zulejka: Kako je posada kapetana Nika Radoša spasila američke pomorce, Karaka, god. I, br. 1, Zagreb, 1983.

[31] Webster's Third New International Dictionary, Vol. I, A-G, Chicago-London, 1993.

[32] Zloković, Ignatije: Junačko djelo naših pomoraca na Oceanu 1926., Pomorstvo, god. XIII, br. 1-2, Rijeka, 1958.

[33] Župa, Matko: Zlatni sat - dar Abrahama Lincolna, Dubrovački vjesnik, god. XLVI, br. 2333, (subota 14. listopada 1995.), Dubrovnik, 1995.

Rukopis primljen: 4.10.1999.

International Paint Jadran d.o.o.

Mljekarski trg 2

51000 Rijeka, Hrvatska

tel: 051 - 211459; fax: 051 - 214517

International Paints (Holdings) Ltd. sa sjedištem u Ujedinjenom Kraljevstvu s osobitim zadovoljstvom predstavlja svoju novu podružnicu u Republici Hrvatskoj.

International paint (Courtaulds Coatings) vlasnik je više od 40 tvornica i 70 predstavništva diljem svijeta. Ponosni smo što je i Hrvatska uključena u tu međunarodnu mrežu.

"International paint Jadran d.o.o. ima na skladištu u Rijeci 50.000 litara brodskih boja koje Vam stoje na raspolaganju za promptnu isporuku na vaše brodove."

SADRŽAJ REKLAMA:

	<i>str.</i>
DUBROVAČKA BANKA	Unutarnja korica
PRIVREDNA BANKA	111
INA	112
ATLANTSKA PLOVIDBA	118
ANGLO ADRIATIC SHIPPING	130
MEDITERANSKA PLOVIDBA	139
JADROPLOV	140
TANKERSKA PLOVIDBA	140
INTERNATIONAL PAINT JADRAN d.o.o.	155
LUKA PLOČE	Unutarnja korica
BANK AUSTRIA CREDITANSTALT	Vanjska korica